

Digitale etiquette en burgerschap

In deze module leer je hoe je je **verantwoord, veilig en respectvol** gedraagt in de digitale wereld. Je ontdekt welke rechten en plichten je hebt online, hoe je bewust omgaat met sociale media, privacy en informatie, en hoe je anderen respecteert in digitale omgevingen. Daarnaast leer je digitale tools gebruiken op een manier die past bij goed burgerschap en ontdek je hoe jouw online gedrag invloed heeft op jezelf en anderen.

- Wat is digitaal burgerschap?
 - Uitleg
 - Oefeningen
- Digitale etiquette en communicatie
 - Uitleg
 - Oefeningen
- Privacy, gegevens en beveiliging
 - Uitleg
 - Oefeningen
- Online identiteit en reputatie
 - Uitleg
 - Oefeningen
- Nepnieuws, desinformatie en bronverificatie
 - Uitleg
 - Oefeningen
- Respect, inclusie en cyberpesten

- Uitleg
- Oefeningen

- Verantwoord gebruik van AI en technologie
 - Uitleg
 - Oefeningen

Wat is digitaal burgerschap?

- Uitleg over digitale burgerschap: rechten, plichten en verantwoordelijkheden
- Jouw rol als deelnemer in de digitale samenleving
- De 9 pijlers van digitaal burgerschap (o.a. etiquette, communicatie, privacy, toegang, veiligheid)

Wat is digitaal burgerschap?

Uitleg

Wat is digitaal burgerschap?

Digitaal burgerschap gaat over **hoe je je gedraagt in de digitale wereld**. Het betekent dat je **bewust, verantwoordelijk en respectvol** gebruikmaakt van digitale middelen, zoals sociale media, websites, e-mail, apps en online platforms.

Je bent online niet alleen gebruiker, maar ook **deelnemer** in een digitale samenleving. Net zoals je op straat of in de klas rekening houdt met anderen, geldt dat ook online.

Digitaal burgerschap = bewust omgaan met technologie + verantwoordelijkheid nemen voor je gedrag online.

Waarom is digitaal burgerschap belangrijk?

We zijn **altijd online**: voor school, sociale contacten, gaming, bankzaken en nieuws. Hierdoor:

- Verschuiven **grenzen** tussen privé, school en werk
- Ontstaan **kansen** (kennis, contacten, vrijheid)
- Maar ook **risico's** (privacy, misleiding, cyberpesten, reputatie)

Goed digitaal burgerschap helpt je:

- jezelf en je gegevens te beschermen
- respectvol met anderen om te gaan

- bewuste keuzes te maken over wat je deelt
- betrouwbare informatie te vinden

“ **Onthoud:** wat je online doet, blijft vaak zichtbaar en kan invloed hebben op je toekomst.

De 9 pijlers van digitaal burgerschap

Het concept **digitaal burgerschap** kan worden verdeeld in negen pijlers. Deze komen in de rest van de module uitgebreid aan bod, maar hieronder alvast een overzicht:

Pijler	Betekenis	Voorbeeld
1. Digitale toegang	Iedereen kan meedoen in de digitale wereld	School zorgt voor laptops en wifi
2. Digitale handel	Bewust kopen en verkopen online	Veilig betalen met iDEAL, geen phishing
3. Digitale communicatie	Respectvol online praten en delen	Correcte mail naar docent sturen
4. Digitale geletterdheid	Informatie vinden, begrijpen en gebruiken	Betrouwbare bron opzoeken voor werkstuk
5. Digitale etiquette	Online respect tonen en beleefdheid bewaren	Geen hoofdletters = niet "schreeuwen"
6. Digitale wetgeving	Regels en wetten online volgen	Geen films downloaden van illegale sites
7. Digitale rechten en plichten	Weten wat mag en niet mag	Recht op privacy, plicht om respectvol te zijn
8. Digitale gezondheid	Goed omgaan met schermtijd en balans	Pauzes nemen, niet te veel gamen
9. Digitale veiligheid	Gegevens beschermen en risico's vermijden	Sterk wachtwoord en tweestapsverificatie gebruiken

Jouw rol als digitale burger

Elke dag maak je **digitale keuzes**:

- Wat post je op sociale media?
- Hoe reageer je op anderen in een groepschat?
- Welke apps download je, en geef je ze toegang tot je gegevens?
- Welke informatie vertrouw je online?

Een **bewuste digitale burger**:

- **Respecteert** anderen
- **Bescherm**t zichzelf en zijn gegevens
- **Denkt kritisch** over wat hij leest en deelt
- **Gebruikt technologie** op een verantwoorde manier

Goed vs. slecht digitaal burgerschap

Goed gedrag	Slecht gedrag
Bronvermelding bij werkstukken	Tekst kopiëren zonder vermelding
Vragen of je iemands foto mag delen	Foto's posten zonder toestemming
Wachtwoorden sterk en privé houden	Wachtwoorden doorgeven aan vrienden
Rustige toon in groepschats	Schelden of roddelen online
Kritisch lezen van nieuws	Blind delen van nepnieuws

Wat is digitaal burgerschap?

Oefeningen

Opdracht A - Zelfreflectie

Beantwoord individueel:

1. Hoeveel uur per dag ben jij online?
2. Wat zijn jouw belangrijkste online activiteiten?
3. Welke van de 9 pijlers vind jij het belangrijkste voor jezelf? Waarom?

Opdracht B - Groepsdiscussie

Bespreek in groepjes:

- Waar ligt de grens tussen **grapjes** en **pesten** online?
- Wie is verantwoordelijk voor wat er gedeeld wordt op sociale media: **de maker** of **de deler**?
- Wat zou jij doen als iemand ongevraagd jouw foto post?

Opdracht C - Online observatie

1. Kies een sociaal platform (bijv. Instagram, TikTok of Discord).
2. Zoek 3 voorbeelden van **goed digitaal gedrag** en 3 voorbeelden van **slecht digitaal gedrag**.
3. Noteer wat het effect van dat gedrag kan zijn op anderen.

Digitale etiquette en communicatie

- Hoe gedraag je je respectvol online?
- Verschillen tussen offline en online communicatie
- Misverstanden door taal, emoji's en toon
- Chatten, mailen en samenwerken in digitale omgevingen

Uitleg

Wat is digitale etiquette?

Digitale etiquette gaat over **hoe je je online gedraagt en communiceert**. Het is vergelijkbaar met beleefdheid in het echte leven, maar online gelden soms andere regels.

Voorbeelden:

- Op tijd reageren op berichten
- Correcte aanspreekvormen gebruiken (bijvoorbeeld richting docenten of collega's)
- Geen hoofdletters gebruiken om te **“schreeuwen”**
- Respect tonen voor meningen van anderen
- Niet zomaar foto's, screenshots of privégesprekken delen

“📱 **Onthoud:** wat je online zegt, kan vaak door veel meer mensen worden gelezen dan je denkt.

Verschillen tussen offline en online communicatie

Online communicatie werkt anders dan een gesprek in het echt:

Offline	Online	Risico
Je ziet gezichtsuitdrukkingen en hoort toon	Alleen tekst, emoji of GIF's	Misverstanden ontstaan sneller
Je praat met 1 of een paar mensen tegelijk	Je kunt in grote groepen posten	Berichten bereiken meer mensen
Gesprekken verdwijnen vaak	Online berichten blijven bestaan	Screenshots kunnen gedeeld worden
Feedback is direct	Antwoorden kunnen vertraagd zijn	Onduidelijkheid over bedoelingen

📱 Wees **voorzichtiger** en **duidelijker** online dan in een gewoon gesprek.

Goede digitale communicatie

Digitale communicatie gebeurt via veel kanalen: e-mail, chat, Teams, WhatsApp, sociale media en forums. De "*basisregels*" zijn overal hetzelfde:

1. Kies het juiste kanaal

- Persoonlijke vragen → chat of bericht
- Schoolzaken → e-mail of Teams

2. Houd rekening met je publiek

- Spreek bijvoorbeeld docenten en leidinggevenden formeel aan
- Gebruik bij vrienden een informele toon
- Check of een bericht geschikt is voor een groep, of beter privé

3. Wees duidelijk en beknopt

- Schrijf korte zinnen
- Gebruik een duidelijke onderwerpregel bij e-mails
- Begin berichten door jouzelf de kernvraag te stellen: "*Wat vraag ik?*" of "*Wat informeer ik?*"

4. Let op toon en emotie

- Gebruik emoji's alleen als ze passen bij de situatie
- Gebruik **geen hoofdletters** (dat voelt als schreeuwen)
- Lees je bericht nog eens door voordat je het verstuurt

Do's & Don'ts in digitale etiquette

Do's ☑	Don'ts ☐
Reageer op tijd op berichten	Berichten dagenlang negeren
Vraag toestemming voor delen van foto's	Screenshots posten zonder toestemming
Houd het gesprek professioneel waar nodig	Meme's sturen in een serieuze groepschat
Denk na over je woorden en toon	Beledigen, schelden of pesten
Gebruik correcte spelling bij schoolzaken	Overmatig gebruik van afkortingen en capslock
Controleer ontvangers voor je iets verstuurt	Verkeerde bestanden of gevoelige info delen

Netiquette per situatie

☐☐ E-mail

- Gebruik een duidelijke **onderwerpregel**
- Begin met een begroeting (*Beste mevrouw De Vries, of Hallo Tom,*)
- Houd het kort en professioneel
- Sluit af met een nette groet (*Met vriendelijke groet,*)

☐☐ Chat of Teams

- Houd berichten kort en to the point
- Stel één vraag per bericht
- Gebruik emoji's alleen functioneel ☐☐
- Respecteer “niet storen”-statussen

☐☐ Sociale media

- Denk na voor je post: “Zou ik dit ook hardop zeggen in de klas?”
- Deel geen privégegevens
- Houd rekening met wie je publiek is (vrienden, familie, onbekenden)
- Gebruik privéberichten voor persoonlijke zaken

Gevolgen van slechte digitale communicatie

Onzorgvuldig gedrag online kan mogelijk leiden tot:

- Misverstanden in gesprekken
- Conflicten met klasgenoten of docenten
- Privacyproblemen (berichten of foto's worden gedeeld)
- Een negatieve online reputatie

“☐☐ **Bedenk altijd:** wat je online zet, kan blijven bestaan — ook als jij het verwijdert.

Oefeningen

Opdracht A - Analyseer gesprekken

1. De docent geeft drie voorbeelden van online gesprekken:
 - Een nette e-mail
 - Een informele groepschat
 - Een conflict via berichten
2. Analyseer in tweetallen:
 - Wat gaat goed in de communicatie?
 - Wat kan beter?
 - Hoe zou jij reageren?

Opdracht B - Je eigen bericht verbeteren

1. Kies een recent bericht dat je hebt gestuurd naar een docent, mentor of klasgenoot.
2. Schrijf het bericht opnieuw, maar:
 - Gebruik duidelijke zinnen
 - Controleer toon en spelling
 - Check of het past bij het kanaal

Opdracht C - Reflectievragen

Beantwoord individueel:

- Hoeveel tijd besteed jij per dag aan online communicatie?
- Gebruik jij verschillende stijlen voor vrienden, school en sociale media?
- Ben je wel eens verkeerd begrepen online? Hoe kwam dat?

Privacy, gegevens en beveiliging

- Wat deel je wel en niet online?
- Sterke wachtwoorden en tweestapsverificatie
- Instellingen voor privacy op sociale media
- Gevaren van oversharing en dataverzameling

Uitleg

Wat is online privacy?

Online privacy gaat over **wie toegang heeft tot jouw persoonlijke gegevens** en **hoe die gegevens worden gebruikt**.

Persoonlijke gegevens kunnen bijvoorbeeld zijn:

- Je naam, adres, telefoonnummer
- Je e-mailadres of schoolaccount
- Foto's en video's
- Locatiegegevens (bijvoorbeeld via je smartphone)
- Inloggegevens of bankinformatie

“📌 **Belangrijk:** veel apps en websites verzamelen automatisch gegevens over jou, vaak zonder dat je het doorhebt.

Wat deel je wel en niet online?

Niet alle informatie is geschikt om openbaar te maken. Vraag jezelf altijd af:

“Wie kan dit zien, nu en later?”

Veilig om te delen	Beter niet delen
Voornaam	Volledige adresgegevens
Hobby's of interesses	BSN, paspoortnummers, wachtwoorden
Openbare schoolprojecten	Intieme foto's of privégesprekken
Profielen op schoolplatforms	Locatiegegevens in realtime

Tip: stel altijd in wie je berichten kan zien. Gebruik **privacy-instellingen** op sociale media.

Sterke wachtwoorden en beveiliging

Wat is een sterk wachtwoord?

Een sterk wachtwoord is:

- Minimaal **12 tekens**
- Bestaat uit **hoofdletters, kleine letters, cijfers en symbolen**
- Uniek per website of app
- Moeilijk te raden, maar makkelijk voor jou te onthouden

Voorbeeld:

`!ZonEnMaan_2025!`

Gebruik geen simpele wachtwoorden zoals "**Welkom123**" of "**School2024**".

Tips voor betere beveiliging

- Gebruik **tweestapsverificatie (2FA)** → extra beveiligingscode bij inloggen
- Gebruik een **wachtwoordmanager** om al je wachtwoorden veilig op te slaan
- Log uit op gedeelde apparaten
- Stel een **schermvergrendeling** in op je telefoon en laptop

Gevaren van onvoorzichtig delen

Oversharing

Te veel persoonlijke informatie delen kan leiden tot:

- Identiteitsdiefstal
- Misbruik van foto's
- Ongewenste aandacht
- Problemen bij sollicitaties in de toekomst

Phishing

Phishing is een nepbericht of e-mail die probeert je gegevens te stelen.

Kenmerken van phishingmails:

- Urgente taal ("Je account wordt geblokkeerd!")
- Onbekende afzenders of vreemde links
- Vragen om persoonlijke informatie of inloggegevens

Tip: klik nooit zomaar op links. Controleer altijd de afzender en webadressen.

Privacy-instellingen controleren

Elke sociale media-app heeft instellingen waarmee je bepaalt wie je content ziet. Check vooral:

- Wie kan je foto's bekijken?
- Wie kan je berichten sturen?
- Welke apps hebben toegang tot je gegevens?
- Waar wordt je locatie gedeeld?

Praktijktip:

Neem één keer per maand 5 minuten om je instellingen door te lopen op **Instagram**, **Snapchat**, **TikTok** of andere apps.

Jouw digitale voetafdruk

Alles wat je online zet, laat sporen achter. Dit heet je **digitale voetafdruk**.

Voorbeelden:

- Berichten op sociale media
- Likes en reacties
- Zoekopdrachten
- Online aankopen

☐ **Bedenk:** toekomstige werkgevers, scholen en organisaties kunnen jouw digitale voetafdruk ook vinden.

Oefeningen

Opdracht A - Privacycheck

1. Ga naar de instellingen van één van je socialmedia-accounts.
2. Check:
 - Wie kan je profiel zien?
 - Welke apps hebben toegang tot je account?
 - Welke locatiegegevens worden gedeeld?
3. Pas minstens **één instelling** aan voor betere privacy.

Opdracht B - Sterk wachtwoord maken

1. Maak een **nieuw sterk wachtwoord** voor één van je accounts. (als je dat wilt)
2. Gebruik minimaal 12 tekens en een combinatie van hoofdletters, cijfers en symbolen.
3. Test je wachtwoord op een betrouwbare site, zoals <https://howsecureismypassword.net>

Opdracht C - Phishing herkennen

1. De docent laat drie e-mails of berichten zien: twee echt, één phishing.
2. In tweetallen:
 - Leg uit welke phishing is
 - Geef drie redenen waarom
 - Bespreek hoe je jezelf kunt beschermen

Online identiteit en reputatie

- Wat is een digitale voetafdruk?
- Hoe maak je bewust keuzes over wat je deelt
- Verschil tussen privé, school en professioneel profiel

Uitleg

Wat is je online identiteit?

Je **online identiteit** is **hoe je jezelf presenteert** op internet. Dit kan bewust zijn, zoals je profielfoto en bio op Instagram, maar ook onbewust, bijvoorbeeld een reactie die je ooit hebt geplaatst op een forum.

Voorbeelden van onderdelen van je online identiteit:

- Je naam en profielfoto op sociale media
- De berichten, video's en foto's die je deelt
- Likes, reacties en volglijsten
- Profielen op school-, game- of werkplatforms
- Reviews, blogs of reacties onder YouTube-video's

“ **Belangrijk:** je hebt vaak meer online identiteiten dan je denkt — privé, school, gaming, sociale media.

Wat is je digitale reputatie?

Je **digitale reputatie** is **hoe anderen jou zien** op basis van jouw online gedrag. Het gaat niet alleen om wat jij bewust plaatst, maar ook om wat **anderen** over jou delen.

Voorbeelden:

- Een grappige TikTok kan je populair maken, maar ook gênant zijn bij een sollicitatie
- Foto's gedeeld door vrienden worden vaak **doorzoekbaar** via zoekmachines
- Een negatieve review kan je reputatie schaden, ook al heb je die zelf niet geschreven

Je digitale reputatie kan invloed hebben op:

- School en vervolgoopleidingen
- Sollicitaties en bijbanen
- Je relaties met vrienden, familie en docenten

Digitale voetafdruk

Elke klik, like, zoekopdracht en post laat **sporen** achter: dit noemen we je **digitale voetafdruk**. Die voetafdruk kan **positief** of **negatief** werken.

Type voetafdruk	Voorbeeld	Effect
Positief	LinkedIn-profiel met certificaten	Beter kans op studie of baan
Negatief	Scheldwoorden of pesten in een groepschat	Slechte indruk bij docenten of werkgevers
Neutraal	Likes op YouTube-video's	Weinig effect, maar vaak wel zichtbaar

“ **Tip:** Google jezelf eens. Wat vind je? Dat is je **zichtbare online identiteit**.”

Privé, school en professioneel gedrag online

Het kan slim zijn om een **scheiding te maken** tussen verschillende rollen online:

- **Privé** → persoonlijke foto's, vrienden, hobby's
- **School** → werkstukken, mailcontact met docenten, Magister
- **Professioneel** → LinkedIn, sollicitaties, stages

Tips:

- Gebruik verschillende profielen of instellingen voor privé en school
- Check wie jouw posts kan zien: vrienden, vrienden van vrienden, iedereen
- Stel je accounts in op “privé” als je meer controle wilt

Hoe bouw je een positieve online reputatie op?

Een goede reputatie ontstaat door **bewuste keuzes**:

1. **Denk na voor je iets post**

- Stel jezelf de vraag: “Zou ik dit ook op een poster op school hangen?”
2. **Plaats waardevolle content**
 - Deel prestaties, projecten, creatieve werken, sportmomenten
 - Wees trots, maar houd het professioneel
 3. **Beheer je privacy-instellingen**
 - Bepaal wie toegang heeft tot je foto's en berichten
 4. **Wees bewust van tagging**
 - Vraag vrienden om toestemming voor foto's waar je op staat
 - Haal onprettige tags weg waar je invloed op hebt
 5. **Verwijder oude, gênante content**
 - Kijk kritisch naar berichten, video's of foto's die je niet meer wilt tonen

Wat kan er misgaan?

Soms kan ondoordacht online gedrag grote gevolgen hebben:

- **Voorbeelden uit de praktijk:**
 - Een sollicitant werd afgewezen vanwege oude foto's met ongepaste teksten
 - Studenten werden geschorst door roddelen over docenten in een groepschat
 - Foto's gedeeld op Snapchat werden doorgeplaatst op forums zonder toestemming

☐ **Belangrijk:** zelfs verwijderde berichten kunnen via screenshots of archieven blijven bestaan.

Oefeningen

Opdracht A - Je eigen digitale voetafdruk

1. Zoek jezelf op via **Google** en sociale media.
2. Maak een lijst van wat je vindt:
 - Wat is zichtbaar voor iedereen?
 - Wat had je liever niet openbaar gehad?
3. Schrijf een korte reflectie (±200 woorden) over jouw online reputatie.

Opdracht B - Privacycheck sociale media

1. Open de instellingen van één sociale media-account.
2. Controleer:
 - Wie kan je profielfoto zien?
 - Wie kan reageren op je berichten?
 - Welke oude berichten wil je misschien verwijderen?

Opdracht C - Casus groepsdiscussie

De docent geeft een casus, bijvoorbeeld:

“Een klasgenoot zet zonder toestemming een gênante foto van jou online.”

Bespreek in groepjes:

- Hoe zou jij reageren?
- Welke stappen kun je nemen om het probleem op te lossen?
- Welke rol spelen je rechten en plichten als digitale burger?

Nepnieuws, desinformatie en bronverificatie

- Wat is betrouwbare informatie?
- Hoe herken je nepnieuws, deepfakes en clickbait?
- Fact-checktools en bronnenonderzoek

Uitleg

Wat is nepnieuws?

Nepnieuws is **onjuiste of misleidende informatie** die online verspreid wordt, vaak via sociale media, nieuwswebsites of video's.

Het kan verschillende vormen hebben:

- Helemaal verzonden verhalen
- Gemanipuleerde beelden of video's
- Artikelen met sensationele titels ("clickbait")
- Eenzijdige informatie zonder bronvermelding

Twee belangrijke begrippen:

- **Misinformatie** → foutieve informatie die **per ongeluk** wordt gedeeld
- **Desinformatie** → foutieve informatie die **bewust** wordt verspreid om te misleiden

Waarom is nepnieuws gevaarlijk?

Nepnieuws kan grote gevolgen hebben:

- Het kan **meningen beïnvloeden** en mensen verkeerd informeren
- Het kan **paniek veroorzaken** (bijv. geruchten tijdens crisissen)
- Het kan **polarisatie versterken**: groepen tegen elkaar opzetten
- Het kan reputaties schaden van mensen of organisaties

“ **Feit:** onderzoeken tonen aan dat nepnieuws zich **6x sneller** verspreidt dan echt nieuws op sociale media.

Hoe herken je nepnieuws?

Er zijn een aantal signalen waaraan je nepnieuws kunt herkennen:

Kenmerk	Waar je op moet letten	Voorbeeld
Sensationele titel	Schreeuwerige of extreme bewoordingen	“Je gelooft nooit wat er gebeurd is!!”
Geen betrouwbare bron	Geen verwijzing naar bekende organisaties of experts	Geen naam van auteur, geen link
Oude beelden in nieuw jasje	Foto's of video's worden hergebruikt	Beelden van een brand uit 2018 opnieuw gepost
Overdreven emoties	Tekst roept woede of angst op	“Dit is een schande! Deel NU!!”
Alleen gedeeld op social media	Geen berichtgeving op bekende nieuwssites	Alleen te vinden via TikTok-video's

Bronnen controleren: de CRAAP-test

Een handige methode om informatie te beoordelen is de **CRAAP-test**:

Letter	Betekenis	Vraag om te stellen
C urrency	Actualiteit	Hoe recent is de informatie?
R elevance	Relevantie	Past dit bij mijn vraag of doel?
A uthority	Betrouwbaarheid auteur	Wie heeft dit geschreven? Is dat een expert?
A ccuracy	Juistheid	Kloppen de feiten? Zijn er meerdere bronnen?
P urpose	Doel	Is het informeren, overtuigen of manipuleren?

📌 Tip: zoek altijd **minstens twee onafhankelijke bronnen** die hetzelfde melden.

Fact-checktools en handige websites

Er zijn verschillende tools en websites waarmee je snel kunt controleren of informatie klopt:

Tool	Wat het doet	Website
Nieuwscheckers	Controleert claims in Nederlandse media	www.nieuwscheckers.nl
Pointer	Onderzoekt nepnieuws en misleiding	pointer.kro-ncrv.nl
Google Reverse Image Search	Controleert of een foto echt is of ergens anders vandaan komt	images.google.com
Hoaxwijzer	Database met bekende nepberichten	hoaxwijzer.nl
Snopes	Internationale fact-checksite	www.snopes.com

Tips om kritisch te blijven

1. **Wees sceptisch** bij sensationele verhalen
2. **Controleer de bron** en de auteur
3. **Zoek het nieuws bij meerdere kanalen**
4. **Check de datum** van het artikel of beeld
5. **Kijk uit met delen**: denk eerst, klik dan

Oefeningen

Opdracht A - Nepnieuws herkennen

1. De docent geeft drie nieuwsberichten:
 - Eén echt artikel
 - Eén oud artikel opnieuw gepresenteerd
 - Eén nepbericht
2. In groepjes:
 - Analyseer de berichten met de CRAAP-test
 - Bepaal welk bericht nep is
 - Leg uit waarom

Opdracht B - Fact-check challenge

1. Kies een **viral bericht** of video op TikTok, Instagram of X.
2. Controleer:
 - De bron van het bericht
 - Of het ook door betrouwbare media wordt gedeeld
 - Of de foto's/video's authentiek zijn (via reverse image search)
3. Presenteer in tweetallen je bevindingen aan de klas.

Opdracht C - Discussie

Bespreek in kleine groepjes:

- Wie is verantwoordelijk voor het verspreiden van nepnieuws: **de maker** of **de deler**?
- Moet er meer controle komen op wat mensen online zetten?
- Wat zou jij doen als je merkt dat een vriend(in) nepnieuws deelt?

Respect, inclusie en cyberpesten

- Wat is cyberpesten en hoe ga je ermee om?
- Online respect: omgaan met meningsverschillen
- Digitale inclusie: rekening houden met diversiteit

Uitleg

Wat is respectvol online gedrag?

Respectvol online gedrag betekent rekening houden met anderen in hoe je communiceert en wat je deelt. Het draait om **vreundelijkheid, empathie en verantwoordelijkheid**.

Voorbeelden van respectvol gedrag:

- Beleefd reageren, ook als je het niet eens bent
- Geen foto's of video's plaatsen zonder toestemming
- Privégesprekken privé houden
- Anderen niet buitensluiten in groepschats
- Correcte aanspreekvormen gebruiken, vooral richting docenten

“ **Tip:** Bedenk voor je iets stuurt:
"Zou ik dit ook zo zeggen als we tegenover elkaar staan?"

Digitale inclusie

Digitale inclusie betekent dat **iedereen** de kans moet krijgen om volwaardig mee te doen in de digitale wereld, ongeacht achtergrond, beperking, geloof, gender of cultuur.

Wat kun jij doen voor meer inclusie?

- Gebruik **respectvolle taal**
- Vermijd stereotype opmerkingen of grappen
- Zorg dat groepschats open en toegankelijk zijn
- Let op hoe je reageert op mensen die digitaal minder vaardig zijn
- Sta open voor verschillende meningen en perspectieven

Inclusie online = **iedereen mag meedoen, iedereen telt mee**.

Wat is cyberpesten?

Cyberpesten is pesten via digitale middelen, bijvoorbeeld:

- Gemene berichten in groepsapps
- Ongewenste foto's of video's verspreiden
- Iemand buitensluiten in online gesprekken
- Beledigingen of haatreacties op sociale media
- Het aanmaken van nepprofielen om iemand te belachelijk te maken

Cyberpesten vs. plagen

Plagen ☐	Cyberpesten ☐
Grappjes die wederzijds leuk zijn	Berichten die iemand pijn doen
Eén keer	Herhaald en structureel
Privé	Openbaar en voor iedereen zichtbaar
Stoppen na "nee"	Doorgaan ondanks duidelijke grenzen

Gevolgen van cyberpesten

Cyberpesten kan grote impact hebben op het slachtoffer:

- Minder zelfvertrouwen
- Stress, angst of slapeloosheid
- Minder concentratie op school
- Sociale isolatie
- In extreme gevallen: depressie of schooluitval

Maar ook **de pester** kan gevolgen ondervinden:

- Schoolmaatregelen of schorsing
- Meldingen bij ouders of mentoren
- Strafrechtelijke gevolgen bij ernstige gevallen

Wat kun je doen bij cyberpesten?

Als slachtoffer

1. **Praat erover** → met ouders, mentor of vertrouwenspersoon
2. **Bewaar bewijsmateriaal** → maak screenshots van berichten
3. **Blokkeer de pesters** op sociale media
4. **Meld misbruik** → bij het platform of school

Als omstander

- Neem **altijd** cyberpesten serieus
- Spreek pesters aan als je dat durft
- Help het slachtoffer en bied steun
- Meld het bij een docent, mentor/coach of vertrouwenspersoon

Als school

Scholen zijn wettelijk verplicht om **een veilige leeromgeving** te bieden. Bij signalen van online pesten kan de school:

- Gesprekken voeren met betrokkenen
- Ouders inschakelen
- Digitale protocollen hanteren om problemen op te lossen

Positieve digitale omgeving creëren

Iedereen kan bijdragen aan een **veiligere online sfeer**:

- **Denk na voor je deelt**: kan dit iemand schaden?
- **Luister naar anderen**: toon respect, ook bij meningsverschillen
- **Gebruik technologie om te verbinden**, niet om te verdelen
- **Rapporteer misbruik** wanneer nodig
- **Complimenteer online**: deel ook positieve berichten

Oefeningen

Opdracht A - Reflectie op eigen gedrag

Beantwoord individueel:

1. Ben jij wel eens getuige geweest van cyberpesten? Hoe reageerde je?
2. Zou je nu iets anders doen? Waarom wel of niet?
3. Hoe zorg jij ervoor dat groepschats respectvol blijven?

Opdracht B - Casusanalyse

De docent geeft drie situaties:

1. Een klasgenoot wordt buitengesloten in een groepschat.
2. Er wordt een gênante foto gedeeld zonder toestemming.
3. Er wordt ruzie gemaakt op Instagram met grove taal.

In groepjes:

- Bespreek wat er misgaat
- Bedenk drie oplossingen per situatie
- Presenteer je conclusies aan de klas

Opdracht C - Gedragsafspraken opstellen

Werk in groepjes een **digitale gedragscode** uit voor de klas:

- Hoe gaan we met elkaar om in groepsapps?
- Wat doen we bij conflicten?
- Hoe zorgen we voor een positieve digitale sfeer?

De klas stemt daarna gezamenlijk in met de gedragscode.

Verantwoord gebruik van AI en technologie

- Hoe gebruik je AI-tools zoals ChatGPT op een verantwoorde manier
- Wat mag wel en niet volgens auteursrecht en eventuele schoolregels

Uitleg

Wat is AI?

AI staat voor **Artificial Intelligence**, oftewel **kunstmatige intelligentie**. Het zijn systemen die **zelf leren**, **beslissingen nemen** of **creatieve taken uitvoeren** op basis van data.

Voorbeelden van AI in het dagelijks leven:

- **Sociale media** → algoritmes bepalen welke content je ziet
- **Streamingdiensten** → Netflix of Spotify geven aanbevelingen
- **Digitale assistenten** → Siri, Google Assistant, ChatGPT
- **Beeldherkenning** → gezichtsfilters, beveiligingscamera's
- **Zelfrijdende auto's** → beslissen wanneer te remmen of sturen

“ AI is al overal, vaak zonder dat je het merkt.

Kansen en voordelen van AI

AI biedt veel **mogelijkheden**, zowel voor school als je toekomst:

Toepassing	Voordeel
AI-tekstgeneratoren (zoals ChatGPT)	Hulp bij brainstormen, samenvatten, oefenen
AI-beeldtools (bijv. DALL·E)	Creatieve ontwerpen en visuals maken
AI in educatie	Gepersonaliseerde leertrajecten en feedback
AI in gezondheidszorg	Sneller diagnoses stellen
AI in onderzoek	Data analyseren, patronen ontdekken

AI kan je productiever maken, creativiteit stimuleren en leren personaliseren.

Risico's en uitdagingen van AI

Naast voordelen zijn er ook **belangrijke risico's**:

Privacy

- AI-tools verzamelen vaak veel data → soms zonder dat je het weet.
- Locatiegegevens, zoekgeschiedenis en voorkeuren kunnen worden opgeslagen.

Bias en discriminatie

- AI kan **vooroordelen versterken** als de data waarop het traint niet neutraal is.
- Voorbeeld: gezichtsherkenning werkt vaak slechter voor mensen met een donkere huidskleur.

Nepnieuws en deepfakes

- AI kan misleidende content maken → teksten, video's en foto's die **echt lijken, maar niet zijn**.

Afhankelijkheid

- Te veel vertrouwen op AI kan leiden tot **minder kritisch denken**.

Verantwoord AI-gebruik op school

AI kan je **helpen**, maar er zijn grenzen. Een paar richtlijnen:

□ Do's

- Gebruik AI om ideeën op te doen of te brainstormen
- Vraag AI om uitleg, samenvattingen of oefenmateriaal
- Controleer altijd de output van AI met **betrouwbare bronnen**
- Vermeld wanneer je AI gebruikt in een schoolopdracht

□ Don'ts

- AI gebruiken om complete werkstukken te laten schrijven
- AI-informatie blind kopiëren zonder bronvermelding
- Gevoelige persoonsgegevens invoeren in AI-tools
- Deepfakes maken of AI gebruiken om iemand schade te berokkenen

□ **Tip:** bespreek altijd met je docent hoe AI-tools wel of niet mogen worden gebruikt.

Auteursrecht en AI

Het gebruik van AI roept vragen op over **auteursrecht**:

- **Bronvermelding:** als AI je helpt bij teksten of afbeeldingen, vermeld dit duidelijk in je werk.
- **Bescherming van andermans werk:** AI kan content maken die lijkt op bestaande werken. Check altijd of het **vrij gebruikt** mag worden.
- **Schoolbeleid:** veel scholen hebben specifieke regels over AI-gebruik. Houd je daaraan.

Kritisch omgaan met technologie

AI is niet het enige digitale hulpmiddel waar je bewust mee moet omgaan. Ook andere technologieën vragen om **digitale verantwoordelijkheid**:

- **Schermtijd** → voorkom overmatig gebruik
- **Notificaties** → meldingen slim instellen om focus te behouden
- **Digitale balans** → bewust tijd offline plannen
- **Data delen** → weet wat je weggeeft via apps, websites en sociale media

Oefeningen

Opdracht A - AI in je dagelijks leven

1. Maak een lijst van **5 AI-toepassingen** die je al gebruikt zonder erbij na te denken.
2. Geef per toepassing aan:
 - Wat het voordeel is
 - Of er ook risico's aan zitten

Opdracht B - AI-toetsen

1. Vraag ChatGPT of een andere AI om een korte tekst over een onderwerp dat je kent.
2. Controleer:
 - Kloppen de feiten?
 - Welke informatie is onjuist of onvolledig?
3. Bespreek met een klasgenoot hoe betrouwbaar AI eigenlijk is.

Opdracht C - Casus discussie

“Een leerling levert een volledig door AI geschreven werkstuk in. De docent ontdekt dit.”

Bespreek in groepjes:

- Is dit slim, lui of oneerlijk?
- Welke afspraken zouden er moeten gelden over AI-gebruik op school?
- Hoe zou jouw klas AI op een **positieve manier** kunnen gebruiken?